Ч. 188 Второк 22 серпня (4 вересня) 1900. Рік X

Виходить у Львові що дня (крім неділь і гр. кат. сьвят) о 5-ій годині по полудни

Редакция і Адміністрация: улиця Чарнецкого ч. 12.

Письма приймають ся лиш франковані.

Рукописи звертають ся лиш на окреме жадане і за зложенем оплати почтової.

Реклямациї незапечатані вільні від оплати почтової

НАРОДНА ЧАСОПИСЬ

Додаток до „Ґазети Львівскої".

Передплата у Львові в агенциї дневників пасаж Гавсмана ч. 9 і в ц. к. Староствах на провінциї:
на цілий рік К. 4·80
на пів року „ 2·40
на чверть року „ 1·20
місячно . . „ —·40
Поодиноке число 2 с.

З почтовою пересилкою:
на цілий рік К. 10·80
на пів року „ 5·40
на чверть року „ 2·70
місячно . . „ —·90
Поодиноке число 6 с.

Проґрама подорожи Єго Ціс. і Кор. Апостольск. Величества на маневри в Галичині.

Проґрама подорожи Є. Ціс. і Кор. Апост. Величества на маневри, котрі сего місяця відбудуть ся в Галичині, есть слідуюча:

В понеділок дня 10. вересня.

О год. 11 перед полуднем від'їзд Найясн. Пана з двірця Північної зелізниці у Відни. — Вечером о 7 год. приїзд до Кракова. Повитане Найясн. Пана на двірци Достойниками Двору, знаходячими ся в Кракові, князем епископом з катедральн. капітулою, начальниками властий і депутациєю Репрезентациї міскої. — О год. 11. м. 43 в ночи приїзд до Ясла. (Повитаня не буде).

Ві второк, дня 11 вересня.

Ясло. — Рано від'їзд на поле маневрів; на двірци зелізничім: Замельдоване ся Найясн. Панови знаходячих ся в Яслі офіцирів начальної команди маневрів. — При нагоді повороту Найясн. Пана з поля маневрів, перед резиденциєю Є. Ціс. і Кор. Величества (будинок Ради повітової), повитане Найясн. Пана місцевими властями.

В середу, дня 12 вересня.

Ясло. Більші маневри.

В четвер, дня 13 вересня.

Ясло. Перед полуднем, о год. 9. Приняте у Найясн. Пана в резиденциї монаршій.

В пятницю, дня 14 вересня.

Ясло. Більші маневри

В суботу, дня 15 вересня.

Ясло. Більші маневри.

В неділю, дня 16 вересня.

Ясло. Рано о год. 8. тиха служба божа в місцевій церкві парохіяльній латиньского обряда. Перед полуднем: Обговорене маневрів. О 5 годині по полудни: Від'їзд Найясн. Пана з Ясла.

В понеділок, дня 27 вересня

Рано о год. 6: Приїзд Найясн. Пана до Відня на дворець Північної зелізниці. Є. Ціс. і Кор. Величество поїде до Шенбруну.

Єго Ціс. і Кор. Апостольске Величество крім наведених повисше принятий зволили найласкавійше подякувати за всї инші принятя і за всї пращальні зібраня.

В дружині Є. Ціс. і Кор. Величества будуть знаходити ся: Ґенерал ад'ютант Найясн. Пана, ґен. кавалериї ґр. Пар; ґенерал ад'ютант Больфрас; прибочні ад'ютанти Є. Ціс. Велич.: підполк. Веселї, майор Пітлік, капітан корвети Ґинель; з войскової канцеляриї Найясн. Пана: підполковник Ром і капітан Маляш; офіцир ординансовий капітан Діттль. Дальше: прибочний лїкар др. Керцль; контрольор двірского уряду касового Мадер: з канцеляриї войскової Найясн. Пана радник правительственний Ґердлїчка; з канцеляриї кабінетової Найяснїйшого Пана секретарі двору др. Мікеш і др. Левицкий.

З Відня до Ясла в поїздї двірскім буде їхати Є. Ц. і К. Високість Найдост. Архікн. Райнер з підполковником Вінклером.

З Відня до Ясла і з поворотом їхати буде в поїздї двірскім Є. Кор. Високість Князь Юрий Баварский з ад'ютантом, ротмістром бар. Файлїчем.

Вісти політичні.

(Уступлене кабінету чи розвязане парляменту. — Подорож царя. — З Греції. — Події в Хіні).

Німецка і ческа праса приносить вісти то про уступлене кабінету то про розвязане парляменту. І так ческі Lidove Noviny кажуть, що вже в найблизших днях має кабінет подати ся до димісиї, а на наслїдника др. Кербера має прийти або бар. Ґавч, або ґр. Шенборн, або вкінци кн. Альфред Ліхтенштайн. Кн. Ліхтенштайн, член клерикального сторонництва,

13)

ОБРАЗКИ з ДАЛЕКОГО ВСХОДУ.

(Після Ріхтгофена, Е. Вольфа, Вартеґґа, Ґольдманна і др. зладив К. Вербин).

VI.

На проході по хіньских нивах.*)

(Дальше).

Перейдім тепер на поле, де просо. Та й просо сіють в цьвітни, і оно доспіває в тім самім часї що колїян. З пшона варять рідку кашу або мелють на муку і печуть з неї хлїб, котрий їдять головно середні кляси. Просянку ріжуть на січку для коний, ослів і мулів. Стебла, що правда, бувають грубі й на палець, але худобина їсть їх радо.

Онто поле, що виглядає здалека, як би там була конюшина, то земні оріхи (горошок бульбистий, Lathyrus); Хінцї називають їх „чангкво", то значить „добрі овочі" або також „люо-шенґ-гва" („цьвіт спадає і розвиває ся в овоч"). Від головного пенька сеї ростини розходять ся пагінцї подібні до овіток; скоро відтак жовтий цьвіт опаде, стручки вбивають ся в землю. Земні оріхи удають ся длятого лиш на легких, пісковатих ґрунтах, а селяни підчас збірки в осени мають з ними богато роботи. Землю зверха треба майже на цїлу стопу копати і пересївати через великі решета; піскувата земля висїває ся, а оріхи лишають ся. З них роблять олій, уживаний на омасту, подібний до оливи. В зимі пражать ті оріхи в горшках і они уважають ся у Хінців за великий присмак. Але коли їх богато з'їсти, то можна дістати болю голови від олїю, який в них знаходить ся.

Так отже бачили ми найважнїйші ростини, які впадають в очи на хіньских нивах. Спитаєте може про конюшину і лен. Та нащо Хінцям конюшини? У них коров не доять, а щоби вигодувати телятка, то досить і пісної соломи та полови. Сіножатий у них нема. Коли нема досить землї для заспокоєня власних потреб, кажуть Хінцї, то було би нерозумно визначати ще поля на пашу для худоби. Рогатий товар мусить живити ся тим, що зїйде з тока, подібно як пси і коти тим, що зїйде з кухнї.

Лену також там не знають, але за то управляють у великій масї два роди конопель, з котрих роблять множество всїлякого мотузя, не лиш до вішаня злодіїв та розбишаків, але головно до упражи, потрібної до возів та снарядів господарских; ланцухів Хінцї не знають. Посторонків уживають також цїлими фірами, щоби звязувати ними гати на ріках. Розуміє ся, що воді байдуже про ті посторонки, она робить собі прірву де хоче, а відтак забирає і посторонки. На прядиво конопель не уживають, до того есть бавовна, котру в деяких сторонах управляють у великій скількости. Корчики бавовни бувають на 3 до 4 стіп високі а цьвіти як дзвіночки суть жовті, білі і брунатні. Коли головки, великі як волоскі оріхи, зачнуть пукати і в них показує ся насїнє з білою як снїг або жовтою як золото вовною, то жінки і діти йдуть в поле та збирають їх в свої запаски. Бавовна дозріває дуже нерівно і длятого треба що дня збирати головки аж до пізної осени, коли ростина гине. В теперішних часах спроваджують до Хіни дуже богато бавовняних виробів із заграниці, з Европи, з Америки і Японії, а також і бавовняну пряжу; Хінцї виробляють з тої пряжі полотна на своїх старосьвітских варштатах, але за то полотна їх суть далеко міцнїйші як фабричні.

І щож вам ще показати на хіньских нивах? Сонце стоїть вже високо на небі; найлїпше, ми попращаємо ся, а иншим разом виберемо ся на прогульку в гори або куди инде. Але жита, вівса та ячменю ви зовсїм не виділи. Жита і вівса у нас зовсїм не сіють; жито пробовали у нас сіяти, але спека приходить для него за борзо і оно не удає ся. Ячмінь есть і в Хіні і називає ся „та меї" (велика пшениця); він буває не більший від пшениці і доспіває разом з тою. Люди печуть з него хлїб; робити пива не уміють, але може ще научать ся. Із сорґо та проса гонять горівку, таку чисту як вода а таку міцну, що палить як огень, а коли єї запалити то вигорить аж до каплї, коли не фальшована. Але для хіньского горла она за мало пекуча; длятого єї насамперед загрівають а відтак пьють.

*) Сю розвідку подаємо за німецким місіонаром о. Р. Піпером, котрий через 17 літ проповідував слово боже в полудневім Шантунґу і знав дуже добре край і людий в Хінї.

стремить до зближеня партиї католицкої до християньско социяльної і опер би ся також на Поляках, полудневих Славянах, Румунах, Італіянцях і кількох диких. Кн. Ліхтенштайн, після донесень тої часописи, не розвязував би парляменту, лиш скликав би его на жовтень на основі нового реґуляміну. — В противности до тих вістий голосять часописи німецкі, що кабінет др. Кербера не уступить, натомість має бути розвязаний парлямент. Має то стати ся против домагань Чехів, котрі напирають на димісию др. Кербера. Розвязане має послідувати вже в тих днях. Др. Кербер має доси пов не довіріє Корони. Нині має відбути ся рада коронна.

Цар російский перебуває тепер в Спалі, а звідтам удасть ся до Севастополя на Кримі. Також в Скерневицях роблять приготовленя для приїзду царя. Мимо того в Парижи загалом надіють ся, що цар відвідає виставу, а Eclair доносить, що стане ся то дня 18 вересня. Николай II лише тому так опізняє своє прибутє до Парижа, щоби взяти участь у великих, француских маневрах. На ті маневри поїде цар в товаристві президента француской републики Любета. Велике число російских аґентів вже вислано до Франциї і взагалі вже підготовляють ся приготовленя до царской подорожи на всесьвітну виставу в Парижи.

Грецкий король і престолонаслідник мусїли перервати свій побут в Копенгазі з причини афери, яка вийшла межи офіцирским корпусом грецкої армії. По нещасливій війні з Туреччиною остало ся серед офіцирів велике огірченє на висших командантів, які своєю безрадностию та нездарностию наразили край на реличезні страти, а грецку армію на страшний сором перед цілим сьвітом. Правительство короля Юрия дивило ся через пальці на ту остру критику молодших офіцирів на своїх настоятелів, бо по части та критика була і справедливою. Але таке відношенє не дасть ся погодити з військовою дисципліною. Коли аґітация між офіцирами дійшла аж до того, що они зачали жадати уступленя чи перенесеня сего або того, нелюбого їм команданта, правительство взяло ся остро до малькотентів і богато офіцирів перенесено до инших службових місць а многих увільнило зі служби або попереносило на пенсию.

З Вашинґтону доносять, що російске правительство предложило правительству Сполучених Держав, проект в котрім Росия заявляє, що по увільненю посольств держави повинні би забрати свої війска з Хіни а дійстне правительство повинно увійти в свої права. Америка мала на то згодити ся і з свого боку предложила, аби команданти европейских війск в Пекіні зійшли ся на нараду і порозуміли ся як вивести з міста свої відділи. На той проект мала згодити ся також Франция. Köln. Ztg. виводить в довшій статї, що російский проект буде певно для всіх симпатичний, бо має на цїли прискорене мирових переговорів. З огляду однак на те, що забране війск з Пекіну Хінці могли би уважати за свою побіду, треба застановити ся, чи виконане російского проекту не мало би яких лихих наслідків. На закінченє статя висказує надію, що порозуміне може наступити, коли Росия, обмежаючи свою акцию на Манджуриї, згодить ся, аби инші держави ділали дальше над заведенєм ладу Печілї, а з увзглядненєм европейских інтересів.

Новинки.

Львів дня 3-го вересня 1900.

— **Іменованя.** П. Мінїстер просьвіти іменував учителями середних шкіл суплентів: Адама Цегака з реальної школи у Львові до школи реальної в Станиславові, Петра Буржиньского з ґімн. в Перемишли і Йосифа Ебнера з реальної школи в Станиславові до ґімн. в Яслї, Алекс. Яворского з реальної школи у Львові для школи реальної в Станиславові, Блаж. Юрковского з ґімн. в Бродах для школи реальн. в Ярославі, Івана Лебенкого з ґімн. в Тарнові до ґімн. в Самборі, Івана Фрідберга з польскої ґімн. в Перемишли і Вит. Шрайбера з IV. ґімназиї у Львові до школи реальної в Тернополи, а Юл. Левицкого з рускої ґімн. у Львові до польскої ґімн. в Тернополи.

— **Перенесеня.** Професор польскої ґімназиї в Перемишли Влад. Боярский перенесений до IV. ґімназиї у Львові, учитель ґімназиї в Самборі Дезид. Островский до ґімн. в Подгужу, учитель реальної школи в Станиславові Павло Постель до реальної школи у Львові.

— **Торжественне відкритє рускої ґімназиї в Коломиї** відбуло ся нині, дня 3 с. м. Є. Е. п. Намістник вислав на то торжество з рамени ц. к. краєвої Ради шкільної, краєвого інспектора шкіл п. Ів. Левицкого.

— **Щедрий запис.** Селянин Іван Василик з Іваниковець, богородчаньского повіта, записав і зложив готівкою 2.000 корон на заснованє каси позичкової і щадничої в своїм селї.

— **Осьвітленє Львова.** Улиці: Коперника, Льва Сапіги, Словацкого, Крашевского і Шептицких осьвітлено газовими лямпами нової системи. — В центральній стациї електричній уставляють машини динамо-електричні, що будуть могли витворити таку силу електрики, що вистане для нових шляхів міского трамваю електричного, до осьвітленя середмістя і ще приватним сторонам можна винаймити 11 тисяч лямпок. З тих 11.000 бере театр 3.600, а звиш 4.000 замовили вже торговлї, бюра і властителї камениць при улици горішній Коперника, Словацкого, Сикстуській, 3-го Мая, пл. Смольки, при ул. Ягайлоньскій, Кароля Людвика, Гетманьскій, Баторого і Галицкій. На всіх тих улицях закопано вже електричні дроти.

— **Огні.** В наслідок неосторожности при молоченю паровою молотільнею вибух дня 23 серпня огонь в дворі в Черемхові, бобрецкого повіта. Згоріло пять господарских будинків разом з всіми господарскими знарядами і припасами збіжа, загальної вартости 33.000 корон. — В тім самім дни згоріло в Янчині, перемишляньского повіта, 8 господарств селяньских, загальної вартости 30.000 корон. Причина незвістна. — В селї Підгайчиках, коломийского повіта, погоріли 22 серпня три загороди з всіми припасами збіжа. Шкода по части обезпечена виносить кілька тисяч корон. Причиною пожару були дїти, що бавили ся сірниками.

— **Шість женщин отроїє.** У Варні в Болгариї допустив ся слуга в домі учителя п. Романчука (свояка посла проф. Юліяна Романчука у Львові, котрии вже від кільканайцяти літ осів

Я ще не звернув вашої уваги на всїлякі роди проса та й не показав гречки, котра росте на підгірю і в таких місця, де вже ніяке збіже не хоче рости. Для пчіл то велика радість, бо в Хіні для них дуже скупенько поживи. Відтак треба би нам ще піти на поле, де росте мак, з котрого роблять опіюм. Чудесно! — сказали би ви, як би подивили ся на ті безчислені темно- і ясно-червоні, білі, фіолетові та накрапляні цьвіти; вам би здавало ся, що ви десь серед великого поля тульпанів, де ростуть самі величезні тульпани. Якаж зрадливість! Зверха така краса і пишнота, а в середині отруя! Скоро цьвіт облетить, а великі головки добре розростуть ся, надрізують їх вечером трошки в двох або трох місцях відповідним до того ножиком. З них випливає білий сок; на другий день він счорніє і згусне, а Хінці приходять і зіскробують его. То єсть опіюм, отруя і руїна для многих. В декотрих сторонах управляють селяни опіюм в досить великій скількости, особливо в послідних часах, бо з него далеко більший зиск як з наших ростин. Для наших християн, котрим заказуємо управляти опіюм, єсть то не мала жертва. Коли сіють пшеницю або яке наше збіже, то тратять що найменше половину доходу. Опіюм, коли згусне, виглядає як смола і в таким виді его продають. Давнійше продавано его на вагу срібла. Заким его курять, то ще переварюють і місять. Із зерна маку бють олій, а маковиннєм палять. Та й мак сіють в осени і він трохи пізнійше доспіває як пшениця; на макових полях буває длятого також лиш одно жниво.

До робленя пахучого олію управляють сезам. Та й ся ростина, коли зацвите цілий лан, представляє для ока красний вид. У Хінців сезам має велике значіне. Зерно трохи пражать і посипують ним печиво; олій єсть взагалї найцїннійший, але Европеєць лиш трудно привикає до его запаху. Останки із зерна, з котрого витиснуть олій, виглядають як гірчиця і їх уживають за приправу до холодних страв. Коли перед яким божком сьвітять сезамовим олієм, то віддають ему тим велику честь або мають до него велику просьбу, бо инакше несьвітили би перед ним так „дорогоцінним олієм“.

При дорогах, або на неужитках, де вже нїчо не хоче рости, видимо рицінусову ростину. З неї роблять рицінусовий олій, добрий до лямп і важний для аптик. Для Хінців має він значінє і в кухни, в нім смажать яйця або паланички. Та й мене приймили одного разу вечером в новій християньскій громаді паланичкою, усмаженою на риціновім олію. Она смакувала знаменито, може длятого, що я цілий день не їв нічого і був добре голоден. Але в ночи! Справедлива революция! Я не міг ніяк зрозуміти, що мені такого стало ся. Аж на другий десь довідав ся я тайни і від того часу, коли мене приймають паланичками, питаю ся насамперед: А на якім олію смажені?

А тепер бувайте здорові, любі читателї; прохід був досить довгий. Не знаю, чи ви представляли собі хіньскі ниви красшими і величавійшими і чи ви тепер розчарували ся. Ой так, єсть щось величавого, щось підносить високо в гору ваше серце, коли ви дома раненько в неділю ідете полями, а сонце лише що визирає і так веселенько на вас дивить ся, а довкола вас так спокійно, коли ідете почерез тихі ниви; лиш легіт повіє по засіяних полях і понесесь филя за филею як на мори, а ви побачитесь посеред того моря колося та з радости пристанете і оглянетесь довкола себе. А до ваших уший несе ся давнїский голос жайворонка, що підлетїв високо у воздух понад то море колося. Тогди постоїте хвильку і подумаєте; і жаль вас возьме і весело стане на души і надія віджие, самі поправдї не знаєте, що з вами діє ся. Аж ось почуєте лагідний звук дзвона, що кличе вас до недалекого дому божого і ось пригадуєте собі, що то ідете до церкви та пускаєтесь знову дальше почерез поля. Ой так, то сьвята неділенька, а менї здає ся, що вам прийде ся легко помолити ся в домі божім, бо ви вже самі про себе помолили ся в души серед красної природи з чувством вдячности для всеблагого сотворителя. Ог, видите, та й я нераз так ходив самотний по хіньских нивах, так само раненько в неділю, а образ був майже такий самий, як ось той, що я вам его тут змалював. То самісенько золоте сонце, той сам легіт понад филями колося, такий самий сьпів жайворонка в горі у воздусї, та й він висьпівував на честь і хвалу свого сотворителя — то все було таке саме як дома у вітчині: Лиш одного не було: звуку дзвонів з вежі церковної, з дому божого, де збирають ся побожні, щоби й они в день господний хвалили і величали свого сотворителя.

VII.

Відносини рільничі і ґрунтові в Хіні.

Хлїбороб в Хіні займає визначнїйше становище; він в тім порядку, в якім поступають по собі стани, має першеньство перед ремісником і купцем. Та й володітелї зі всіх династий старали ся передовсім підносити рільництво і надавати станови хлїборобскому більшої поваги, а старі звичаї під сим взглядом задержали ся ще й до нині. Ще й нині іде цїсар що року в часї весняного рівноденьства до сьвятинї рільництва та оре там насамперед власною рукою скибу а відтак приносить жертву на чотирох престолах богам неба, богам землї, планетї Юпітер та цїсареви Шен пунґови. Мимо того положене селянина в Хіні зовсім не єсть сьвітле; при тяжкій і поправді ніколи неустаючій праци може він ледви вижививти себе і родину. Розуміє ся, що в поодиноких сторонах сеї великої держави знайдуть ся всїлякі ріжниці, але взявши в за-

в Болгариї) злочину, котрого жертвою стало ся аж шість женщин. Жена пана Романчука запросила була до себе шість знакомих дам на малу пообідну забаву і подала їм улюблену в еї кружку сметанку. Але зараз по спожитю тої сметанки зробило ся всім дамам не добре і всї почули так страшні болї, що треба було чим скорше закликати лїкаря. Той прийшов і сконстатував отроєнє. Перше доходженє показало, що тут стало ся убийство, якого допустив ся слуга панї Романчукової, котрий того самого дня покинув службу нїби длятого, що знайшов собі лїпшу, а поправдї, щоби затерти слїди иншого злочину, якого на короткий час перед тим допустив ся. Слуга пофальшував іменно квіт своєї панї і відобрав в товаристві банковім „Зьвізда“ 200 франків а відтак вимовив службу, але перед тим ще поміг пани Романчуковій прилагодити згадану сметанку. Він домішав до неї отруї, щоби зробити нешкідливою свою паню, котра мусїла би була впасти незадовго на слїд его злочину. Всї дами померли від отруї, а злочинця вже поставлено перед суд.

— **Дорога рецепта.** Що иноді й маловажний винахід може грубо оплатити ся, нехай послужить за доказ того слїдуюча продаж рецепти в Парижи. Виконателї завіщаня славного париского лїкаря Шарко продали за 605.879 франків его рецепту на роблєнє тоалєтової води, яку покійник винайшов був в своїх свобідних хвилях. Грішми тими подїлили ся син і дві доньки покійника.

— **Потонули** в Прутї в Снятинї в часї купели три хлопцї, а то: 12-лїтний Хаім Шенфельд, 10-лїтний Йосель Шенфельд з Микулинець і 10-лїтний Авраам Вайнберґ.

— **Самоубийство.** В Деревівцї, теребовельского повіта, повісив ся дня 25 с. м. в стодолї божевільний Іван Лучка.

Телеграми.

Відень 3 вересня. Цїсар приймив вчера на довшій авдиєнциї міністра війни ген. Кріґгамера і міністра заграничних справ ґрафа Ґолуховского.

Петербург 3 вересня. Російский посол в Пекінї, Ґірс, доносить: З Таку надходить вість, що князь Цін має бути іменований реґентом і що наміряє вернути до Пекіну під услівєм, що посли поручать єму его свободу. Однако та поголоска ще не потверджена. Союзні войска доси ще не увійшли до цїсарскої палати, але то певна річ, що цїсаря там нема.

Париж 3 вересня. Після донесеня з Шанґаю цїсар хіньский і цїсарева мають перебувати в Тайанфу, столици провінциї Шансї.

Льондон 3 вересня. З Бадфонтен телеґрафують: Ґен. Булер переправив ся через ріку Крокодилячу. Бури збирають свої сили на горах довкола Ляйденбурґа.

Константинополь 3 вересня. Вчерашне торжество султаньского ювілею відбуло ся дуже сьвітло. Султан приймав на авдиєнциї всїх амбасадорів.

— **„Краєвий Союз кредитовий“** видав для руских товариств кредитових потрібні друки і продає їх по отсих цїнах:

1.	Книга довжників	аркуш	по	5 сот.
2.	Замкненя місячні	„	„	5 „
3.	Івентар довжників	„	„	5 „
4.	„ вкладників	„	„	5 „
5.	„ удїлів	„	„	5 „
6.	Книга головна	„	„	5 „
7.	„ лїквідацийна	„	„	5 „
8.	„ вкладок щадничих	„	„	6 „
9.	„ удїлів членьских	„	„	5 „

Купувати і замовляти належить в „Краєвім Союзї кредитовім“ у Львові, Ринок ч. 10, І. поверх.

За редакцію відповідає: Адам [illegible]

ґалї, то велика маса хлїборобів жиє лиш в праци і бідї та не може зробити собі анї пільги анї уладити собі житє вигіднїйше. При тім ще и то показує ся, що як-раз там де земля єсть найурожайнїйша і де еї найлекше можна би обробити, панує задля перелюдненя як найбільша нужда, підчас коли на півночи, де відносини вже самі з себе суть некористні, загальне положенє єсть лїпше.

Основою всїх відносин ґрунтових і земельних єсть в теориї стара постанова: Всї ґрунти і вся земля на сьвітї єсть власностию володїтеля, а всї що на них жиють, суть слугами володїтеля. Для того в Хінї був цїсар вже згори властителем всїх ґрунтів, котрі для него оброблювано; однакож від четвертого століття перед Хр. та власність лишила ся лиш в засадї, котра проявляла ся в тім, що для володїтеля вибирає ся податок ґрунтовий, а коли хто ґрунту не управляє, може его стратити. Взагалї не видко тепер ріжницї в правах властителя ґрунту в Хінї а властителя у нас. Висота податку єсть в поодиноках провінциях і округах всїляко визначена після урожайности і ужиточности ґрунту, а відтак ще в кождім окрузї означають ся три степенї в той спосіб, що за гектар доброї землї платить ся такий самий податок як за два гектари середної або за три гектари лихої землї. В Шантунґу і Печілї платить ся н. пр. по 72 сот. до 4 К., в Шан-сі навіть 13 К. Впрочім можна платити податок грішми або й в натурі.

Посілість ґрунтова як до сторін буває всїляка, але загально можна сказати, що на полудни менша на півночи більша, як і люди на полудни мимо урожайної землї суть біднїйші, на півночи богатші. На півночи, в Манджуриї, н. пр. $1^{1}/_{5}$ гектара (2 морґи) стає якраз на стілько щоби можна вижити; 2 гектара (3 і пів морґа) забезпечують вже цїлій родинї спокійне і досить вигідне житє а 4 до 12 гектарів уважає ся вже за більшу посілість. В Кванґ-тунґу на полудни можуть яких 7 арів (півчетверта морґа) заткати — як кажуть Хінцї — один рот; 80 арів (півтора морґа) можуть виживити одну родину, зложену з 5 душ; $3^{1}/_{2}$ гектара уважає ся за богатство, а таких, що мають звиш 40 гектарів єсть дуже мало.

Одиницею міри землї в Хінї єсть „мон“, але він не у всїх провінциях буває однаковий; пересїчно можна сказати, що $16^{1}/_{2}$ мона іде на гектар. В північній Хінї мірять ще землю після того, кілько можна на день одним волом зорати і каже ся н. пр. той чоловік має землї десять днїв ораня. Взагалї посілість ґрунтова єсть в Хінї дуже роздроблена. В Шантунґу мають господарі пересїчно три чверти гектара, в Шан-сі припадає на одного господаря один або півтора гектара, а подібні відносини суть майже у всїх провінциях. Виїмку робить провінция Кан-су; там припадає пересїчно на одного господаря 20—24 гектарів. Але при тім треба звернути увагу ось на що: дуже часто буває, що в руках одної родини знаходить ся велика посілість, але то треба инакше розуміти, як у нас; в такім случаю єсть, що правда одна велика посілість, але то не єсть посілість одного посїдателя. Хінцї не люблять дїлити ґрунту, одержаного в спадщинї по родителях; то противить ся і релїґійним постановам, після котрих жертви, які складали предки богам, спадають на найстаршого сина. А хоч в Хінї всї сини мають рівне право до спадщини, то все-таки при подїлї ґрунту найстаршому синови належить ся подвійна пайка, бо він має приносити жертви за родину, а так само не може прийти до подїлу без згоди найстаршого, бо нераз жертви і для подвійної пайки бувають за тяжкі. В той спосіб лишає ся спільна посілість родини та удержуєсь через кілька поколїнь. Єсть то такий самий звичай як н. пр. у Сербів т. зв. „задруга“, котрої слїди декуди й у нас лишили ся. В Манджуриї бувають посілости, що мають і по сто гектарів, але мусять нераз виживити і по двіста душ; отже єсть нїби одна велика посілість, але на одного припадає тілько, що він ледви міг би з того вижити.

Впрочім як в многих суспільних та господарских справах в Хінї вже на богато соток лїт залагоджувано такі справи, які для нас суть нинї новими, так також і справа посілости ґрунтової була вже нераз і всїляко управильнена. Вже на 2000 лїт тому назад пізнали люди в Хінї, що то для добра народу не добре, коли посілість ґрунтова знаходить ся в руках не многих богачів зі шкодою для менше заможних. Цїсар Аі-Фі видав длятого в 6 роцї по Христї закон, в наслїдок котрого не вільно було нїкому мати більше як 20 гектарів ґрунту; властителям більшої посілости позволено до тих лїт розпродати свої ґрунти, в противнім случаю надвишка ґрунту пропадала на державу. Цїна землї упала була дуже, але закон той не довго удержав ся. В кілька сот лїт пізнїйше цїсар Манґ-Ванґ старав ся знову в инший спосіб управильнити посілість ґрунтову. Він обмежив еї для кождого поодинокого на 7 гектарів а прочу землю розділив межи свояків і громадян давнїйшого властителя. Але й то не помогло богато. В пятім столїтю надїлювано цїсарскими землями кождого мужчину або женщину, що засадили приписане число дерев. То принесло хосен. В 11-ім столїтю помагано селянам в той спосіб, що давано їм з каси державної запомоги і позички на 2 процент. Успіх був дуже злий; показали ся великі надужитя; каси видали богато гроший а господарям не дістало ся майже нїчого. (А в Европі дїє ся може лїпше?) Аж династиї Мінґів удало ся справу незле полагодити; роздавано посілість державну малими парцелями; більшу посілість обмежено до досить малої границї, але в практицї розширювано еї. Від тої пори пішов розвій в користь меншої посілости ґрунтової.

(Дальше буде).

З друкарні В. Ловиньского — під зарядом В. І. Вебера. (Телефона число 569).